

รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว

เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

A MODEL OF RESIDENTIAL LANDSCAPE MANAGEMENT AT PRACHARATH HOUSE ON THE LAD PHRAO CANAL, BANG BUA COMMUNITY, BANG KHEN DISTRICT, BANGKOK

ทรงยศ สาโรจน์¹

สาขาวิชาพัฒนาสังคมเมือง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Songyot sarot*

Urban Development Department, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phranakhon Rajabhat University, Thailand

*E-mail: songyot544@gmail.com

Received: 12-09-2023 Revised: 17-11-2023 Accepted: 29-12-2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ฯ และ3) ศึกษาแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 20 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และในส่วนของ การประเมินรูปแบบฯ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง เก็บข้อมูลด้วยแบบประเมิน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานโดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนได้มีการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยอยู่แล้ว ประกอบด้วย การชี้แจงสร้างความเข้าใจ การสำรวจชุมชน และการนำระเบียบข้อบังคับมาเพื่อบังคับใช้ 2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ฯ ประกอบด้วย (1) ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ(2) ปัจจัยที่เกิดจากแผนนโยบายจากภาครัฐ 3) รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ ประกอบด้วย (1) ระยะที่ 1 ต้นน้ำ (2) ระยะที่ 2 กลางน้ำ และ(3) ระยะที่ 3 ปลายน้ำ 4) ผลการประเมินรูปแบบฯ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 เมื่อเทียบกับเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัย บ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัย การประเมิน

¹ สาขาวิชาพัฒนาสังคมเมือง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ABSTRACT

This research article aims to 1) study the management of residential landscape at Pracharath House on the Lat Phrao Canal, Bang Bua Community, Bang Khen District, Bangkok, 2) study the factors that cause changes in the landscape, and 3) study the landscape management model. It is qualitative research. There were 20 key informants using purposive sampling. Use in-depth interviews. Data were analyzed using content analysis. and in the form evaluation section There was a sample of 5 people by purposive random sampling. Collect data with assessment forms Data were analyzed by finding the mean and standard deviation. Data were analyzed using basic statistics using mean and standard deviation.

The results showed that 1) The community has already managed the residential landscape, consisting of clarification and understanding. community survey and adopting regulations to enforce them. 2) Factors that cause changes in the landscape include (1) land use factors and (2) factors arising from government policy plans; 3) patterns. The landscape management consists of (1) Phase 1 upstream, (2) Phase 2 midstream, and (3) Phase 3 downstream. 4) Evaluation results of the model. with an average of 4.35 compared to the evaluation criteria at a high level.

Keywords: Residential landscape management, Pracharath House on the Lad Phrao Canal, Factors causing change in residential landscape, Evaluation

บทนำ

รัฐบาลมีนโยบายจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดแนวคลองตามโครงการนำร่องในคลองลาดพร้าว กระทรวงการคลังให้การสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่อาศัยของชุมชนริมคลองซึ่งเป็นผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในที่ดินราชพัสดุที่ได้รับผลกระทบจากโครงการบริหารจัดการสิ่งก่อสร้างรुक้าลำน้ำสาธารณะให้สามารถอาศัยอยู่บนที่ดินเดิมได้โดยไม่ต้องรื้อย้ายและการอยู่อาศัยต้องไม่รुक้าคูคลองหรือทางระบายน้ำอีกทั้งให้การอยู่อาศัยมีความมั่นคงยั่งยืนและมีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่ดีโดยถือหลักชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา (Treasury Department, 2018) โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (บ้านประชารัฐริมคลอง) จึงเกิดขึ้นเพื่อให้การแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลองซึ่งอยู่ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย 10 ปี (พ.ศ.2559-2568) (Community Organizations Development Institute, 2022) การดำเนินโครงการบ้านประชารัฐริมคลองสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative governance) เป็นการบริหารกิจการบ้านเมืองในแนวนอนหรือแนวราบ โดยอาศัยการผนึกกำลังหรือสานพลังของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วม มีลักษณะการทำงานข้ามภาคส่วน (Cross boundary) เพื่อแก้ไขปัญหาส่วนรวมของประเทศชาติให้ลุล่วงไปและหรือผลักดันให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนา (Sirisumphand, 2003)

ชุมชนบางบัวเป็นชุมชนหนึ่งที่เข้าร่วมในโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง ในอดีตชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่มีความแออัดต่อมาได้มีการริเริ่มแผนการดำเนินโครงการบ้านประชารัฐริมคลองทำให้คณะกรรมการชุมชนปรึกษาหารือกันและมีความคิดเห็นตรงกันว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ชุมชนบางบัวจะได้เริ่มต้นวางแผนเตรียมความพร้อมวางแผนรื้อย้ายบ้านเรือนทั้งที่ปลูกสร้างรुक้าลงไปในคูคลองพร้อมกับปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบชุมชนให้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์พันธ์ จิตต์แก้วแท้ (Jitkaewtai, 2017) พบว่า แนวทางการจัดระเบียบชุมชนริมคลองลาดพร้าวควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาระสำคัญของแผนการจัดระเบียบชุมชนสำหรับการมีชีวิตที่มีคุณภาพตามความต้องการมากที่สุด จนกระทั่งการดำเนินโครงการบ้านประชารัฐริมคลองได้สร้างบ้านแล้วเสร็จส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาลำคลองให้ใสสะอาดมีภูมิทัศน์สวยงามมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้นและสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ แต่ในความเป็นจริงจากการสำรวจพื้นที่พบว่าภายหลังจากที่ประชาชนได้กลับเข้าอยู่อาศัยในช่วงปลายปี พ.ศ.2562 ภูมิทัศน์ของโครงการบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าวชุมชนบางบัวเริ่มมีแนวโน้มกลับมามีสภาพความแออัดและเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วไม่ได้คงสภาพภูมิทัศน์ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยดังเดิมโดยเฉพาะสภาพที่อยู่อาศัย เช่น การต่อเติมที่อยู่อาศัยโดยใช้เศษวัสดุ การจัดการขยะในชุมชน การจับจองพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตน ดังรายงานของสำนักข่าวอิศรา (Isranews, 2021) รายงานว่าบ้านบางบัวมีการต่อเติมโครงสร้างของบ้านอย่างเช่นเหล็กโผล่ออกมาจากด้านข้างของบ้านทำให้มีสภาพลักษณะคล้ายว่ายังไม่เสร็จสมบูรณ์และยังไม่มีมีการทาสีแต่อย่างใด นอกจากนี้บริเวณหน้าบ้านยังมีการขุดดินปรับพื้นที่เป็นของตนเอง ส่วนการตกแต่งบ้านชาวบ้านจัดหาผู้รับเหมาเข้ามาทำงานกันเอง ลักษณะเช่นนี้ทำให้

เกิดความไม่สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ปัญหาทั้งหมดนี้หากขาดการจัดการที่ดีอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่ในระยะยาวได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ คมสัน หลงละเลิง (Hlonglaloeng, 2017) พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดิน สาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชนมีผลมาจากฝ่ายปกครอง ฝ่ายท้องถิ่นและภาคประชาชนยังขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมการร่วมมือในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ขาดความรู้ความเข้าใจยังไม่เห็นถึงปัญหาความเดือดร้อน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้กำหนดนโยบายของท้องถิ่น

จากความเป็นมาดังกล่าวงานวิจัยนี้จึงศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ และศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลการศึกษามาใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ และศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบถึงการจัดการภูมิทัศน์ฯ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ฯ และทำให้ได้รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเด็นสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ภาครัฐในพื้นที่ สมาชิกชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จำนวน 20 คน

บททวนแนวคิด

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐ

การบริหารจัดการภาครัฐแบบเดิมนั้นเป็นลักษณะการบริหารและการจัดการแบบระบบราชการที่ไม่เหมาะสมกับยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ กล่าวคือไม่มีประสิทธิภาพ ลำช้าไม่ทันการณ์และขาดสมรรถนะที่จะแข่งขันในเวทีโลกจำเป็นต้องมีการปรับปรุงปฏิรูปการจัดการระบียบการบริหารและการจัดการองค์การโดยการนำเทคนิคการบริหารและการจัดการรูปแบบใหม่ ๆ มาปรับใช้เพื่อให้การบริหารราชการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น (Rangsiyokrit, 2003) ซึ่งจากการทบทวนสามารถนำแนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองแบบความร่วมมือเพื่อนำมาใช้ศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ดังนี้

แนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองแบบความร่วมมือ

แนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองแบบความร่วมมือจะให้ความสำคัญต่อการหยิบยกเอาประเด็นปัญหาสาธารณะขึ้นมาพิจารณาโดยมีผู้อุปถัมภ์หรือสปอนเซอร์ในการริเริ่มและให้การสนับสนุนเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้นำของทุกภาคส่วนเข้ามาถกกันในเรื่องที่ร่วมที่มีความเป็นกลางอันเป็นการเสริมพลังและต่อยอดขึ้นมาจากคุณลักษณะเดิมและทรัพยากรที่มีอยู่ของแต่ละฝ่าย โดยการทำงานร่วมกันต้องจริงจังและไม่มีประโยชน์แอบแฝงตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าทางออกในการแก้ไขปัญหาสาธารณะที่ดีเกิดขึ้นมาจากที่บุคคลฝ่ายต่าง ๆ ได้เข้ามาทำงานร่วมกันในลักษณะ “การร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ” ย่อมจะก่อให้เกิดประสิทธิผลและความยั่งยืน (Sirisumphand, 2003) รวมถึงการปฏิรูประบบราชการเพื่อลดขนาดราชการมุ่งเพิ่มประสิทธิภาพการวัดคุณค่า การกระจายอำนาจ การสละอำนาจและการให้บริการด้วยเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่ทั้งนี้สามารถนำไปปรับใช้กับการบริหารและการจัดการขององค์การหรือหน่วยงานทั้งของรัฐบาลกลางและของการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ตามความเหมาะสมกับลักษณะงานและสภาพแวดล้อมของแต่ละองค์การหรือหน่วยงานได้ (Ketsuwan, 2006)

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐ พบดังนี้

คมสัน หลงละเลิง (Hlonglaloeng, 2017) ศึกษาการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน พบว่า การบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์สามารถดำเนินไปได้ด้วยปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การที่ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการดังกล่าวและจะต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้นด้วยซึ่งเป็นนโยบายพื้นฐานของรัฐ

พุดพัฒน์ คำนวณพิทักษ์ (Khamwachirapitak, 2019) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณย่านถนนจรัญสนิทวงศ์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า บริเวณย่านถนนจรัญสนิทวงศ์ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และการใช้ประโยชน์ที่ดิน สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดจาก 1) ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ 2) ปัจจัยที่เกิดจากแผนนโยบายจาก

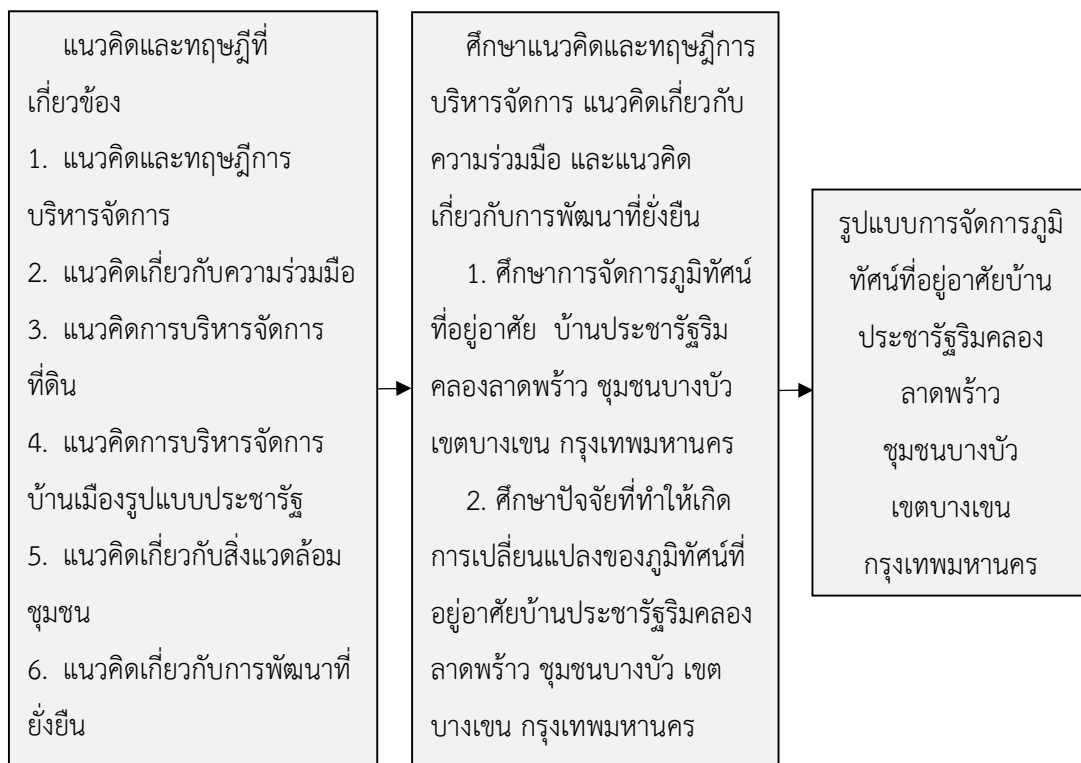
ภาครัฐ ที่ไม่ได้เข้ามาจัดการผลกระทบด้านกายภาพและเศรษฐกิจที่เกิดจากการเข้ามาของโครงการคมนาคม แผนนโยบายที่เกิดขึ้นมาจากการวางแผนที่ไม่ครอบคลุมและสอดคล้องกับผลกระทบที่เกิดขึ้นรอบด้าน

จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) แนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์ พบว่า ภาครัฐและภาคประชาชนต้องเข้ามาทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน ซึ่งแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแบบเดิมไม่เพียงพอต่อการรับมือกับปัญหาและความซับซ้อนของสังคมปัจจุบันและอนาคตจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยการสร้างนวัตกรรมหรือทางเลือกใหม่ ๆ ในการบริหารกิจการบ้านเมือง โดยเฉพาะการผนึกกำลังหรือสานพลังในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ และภาคประชาชนอย่างเป็นระบบเพื่อนำเอาจุดแข็งหรือข้อดีของทั้งสองฝ่ายเข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นและทำให้ประเทศไทยก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2) การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ภาครัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของชุมชนอย่างจริงจัง โดยปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐ ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และ 2) ปัจจัยที่เกิดจากแผนนโยบายจากภาครัฐ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและมีวิธีเชิงปริมาณเป็นส่วนเสริมในขั้นตอนการประเมินรูปแบบ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ภาครัฐในพื้นที่ สมาชิกชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 20 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ภาครัฐในพื้นที่ สมาชิกชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 20 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 3 การศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ มี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมาสร้างรูปแบบจำลองแล้วตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ขั้นตอนที่ 2 การประเมินรูปแบบ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ภาครัฐในพื้นที่ สมาชิกชุมชน นักวิชาการท้องถิ่น และนักวิชาการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 5 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบประเมินรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 การศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ฯ ได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐของ สมาน รังสิโยภักษ์ (Rangsiyokrit, 2003) ได้แก่ ความเป็นมาของโครงการบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ฯ และการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ฯ ส่วนที่ 2 การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ฯ ได้ทำการศึกษางานวิจัยการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของ พุฒพัฒน์ คามศิริพิทักษ์ (Khamwachirapitak, 2019) ได้แก่ ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน และปัจจัยที่เกิดจากแผนนโยบายจากภาครัฐ และส่วนที่ 3 การศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ ได้แก่ รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ ได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการบ้านเมืองแบบความร่วมมือของ ทศพร

ศิริสัมพันธ์ (Sirisumphand, 2003) และการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฯ ได้ทำการศึกษาจากแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบของ อุทุมพร จามรมาน (Charmonman, 2000) พบว่า

1. การศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

1.1 ความเป็นมาของโครงการบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พบว่า จากผลกระทบจากเหตุการณ์น้ำท่วมเมื่อปี พ.ศ. 2554 ทั้งในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลสาเหตุส่วนหนึ่งพบว่าบางพื้นที่ที่น้ำท่วมเกิดจากการมีบ้านเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นรุกล้ำแนวคลองทำให้ขนาดของคลองแคบลงจนเป็นอุปสรรคต่อการไหลของน้ำ ดังนั้นจึงต้องรื้อย้ายบ้านเรือนที่รุกล้ำลำคลองเพื่อไม่ให้ขวางทางเดินของน้ำโดยการสร้างเขื่อนคอนกรีตและประตูลอยน้ำขึ้นมา โดยเฉพาะบ้านเรือนและชุมชนที่ปลูกสร้างอยู่ในที่ดินริมคลองซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ดินของราชพัสดุโดยกรมธนารักษ์และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ดูแลอยู่ จากกรณีดังกล่าวกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จึงได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่แก่ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณชุมชนริมคลองเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวและเพื่อให้การแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลองเป็นไปตามแนวทางและข้อสั่งการ พอช. จึงได้จัดทำ “โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง” เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลองขึ้น กำหนดระยะเวลาดำเนินโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองเป็นเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2559 - 2561)

1.2 การจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พบว่า หลังจากโครงการจัดสร้างบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าวพื้นที่ชุมชนบางบัวแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2562 ประชาชนได้เข้าอยู่อาศัยตามแผนของโครงการต่อมาได้เกิดปัญหาภูมิทัศน์กลับมาเสื่อมโทรมถึงแม้จะไม่มีปัญหาการสร้างบ้านเรือนรุกล้ำในลำคลองก็ตามแต่พบว่ายังมีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน เช่น การจับจองพื้นที่ข้างถนนริมคลอง การลักลอบต่อเติมพื้นที่ข้างบ้านที่จัดไว้เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น ปัญหาที่กล่าวมานี้ส่งผลต่อภูมิทัศน์ของชุมชนและเป็นการละเมิดสิทธิของ ผู้อยู่อาศัยรายอื่น ๆ ในชุมชนทำให้ชุมชนต้องสร้างกระบวนการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยขึ้นเริ่มตั้งแต่การชี้แจงสร้างความเข้าใจ การสำรวจชุมชน และการนำระเบียบข้อบังคับมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งเป็นแนวทางที่ชุมชนดำเนินงานอยู่แล้วแต่เป็นแค่เพียงแนวทางการแก้ปัญหาในเบื้องต้นโดยยังไม่ได้มีการวางแผนการดำเนินงานในระยะยาวและอาจนำไปสู่การเป็นปัญหาเรื้อรังในอนาคตได้

2. การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

2.1 ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า การกำหนดลักษณะที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนนั้นประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมร่วมกับภาครัฐในการออกแบบร่วมกันตั้งแต่เริ่มโครงการทั้งนี้รวมถึงการกำหนดข้อตกลงวิธีการอยู่อาศัยร่วมกันเพื่อทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี มีการออกแบบพื้นที่ที่อยู่

อาศัยและพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นสัดส่วนแต่สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับแนวทางข้อตกลงของชุมชนที่กำหนดไว้ตั้งแต่แรกพบว่าที่ดินสาธารณะในชุมชนถูกจับจองและมีแนวโน้มที่รูกล้ำเพิ่มมากขึ้น ที่ดินในส่วนที่เป็นพื้นที่สาธารณะถูกครอบครองมาใช้ประโยชน์ส่วนตน มีการกระทำผิดกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกันของชุมชนที่กำหนดไว้ ทำให้เกิดปัญหาสภาพภูมิทัศน์ที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดมลพิษ และเกิดผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ของส่วนรวม

2.2 ปัจจัยที่เกิดจากแผนนโยบายจากภาครัฐ พบว่า การเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ปัจจัยหนึ่งเกิดขึ้นจากการที่ภาครัฐไม่ได้เข้ามาจัดการปัญหาภูมิทัศน์ในชุมชนอย่างต่อเนื่องรวมถึงการควบคุมบังคับใช้กฎระเบียบอย่างจริงจังส่งผลให้การใช้ที่ดินไม่เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่เป็นธรรมและชุมชนเองก็ยังไม่มีความสามารถบริหารจัดการได้ทั้งหมดชุมชนยังต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐในการจัดการปัญหาในบางเรื่อง เช่น การจัดทำแผนการพัฒนาในระยะยาว ความรู้ทางด้านการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนภายใต้นโยบายของภาครัฐ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ

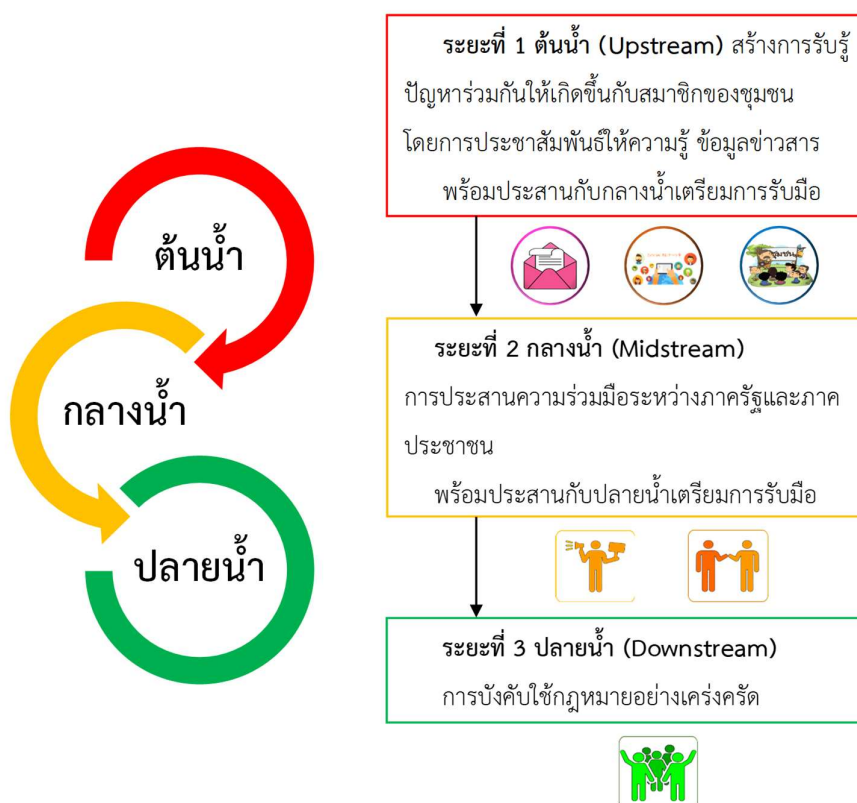
3. การศึกษารูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร และการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

3.1 รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พบว่า เป็นกลไกการบูรณาการการจัดการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย

1) ระยะที่ 1 ต้นน้ำ (Upstream) เน้นการสร้างการรับรู้ปัญหาให้กับชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ซึ่งในการปฏิบัติจริงควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ให้กับสมาชิกของชุมชนอย่างทั่วถึงด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของผู้อยู่อาศัย ได้แก่ (1) การประชาสัมพันธ์ทางเอกสาร คือ เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่เข้าถึงสมาชิกของชุมชนกลุ่มผู้สูงอายุและยังเป็นการสื่อสารโดยตรงกับสมาชิกของชุมชนได้ทุกครัวเรือน (2) การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ คือ เป็นการสร้างการรับรู้ให้กับชุมชนทุกกลุ่ม ทุกสถานที่และทุกเวลา เป็นการสื่อสารโดยตรงกับสมาชิกของชุมชนได้ทุกครัวเรือน และ (3) การประชุมของชุมชน คือ เป็นการประชาสัมพันธ์ที่มีรูปแบบเป็นทางการ และการประชุมของชุมชนต้องมียุทธศาสตร์ที่ร่วมกันหาทางออกของปัญหาด้วยการลงมติจากเสียงส่วนใหญ่ตามระบอบประชาธิปไตย

2) ระยะที่ 2 กลางน้ำ (Midstream) เป็นการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานอย่างชัดเจน เน้นการทำงานประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบต้องทำหน้าที่ในลักษณะของพี่เลี้ยง คือ ทำงานใกล้ชิด กับชุมชนและพร้อมรับฟังปัญหาช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน และ (2) คณะกรรมการชุมชนต้องทำงานเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง คือ การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนให้เกิดขึ้น เน้นการสำรวจปัญหาของสภาพภูมิทัศน์ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และหากเกิดปัญหาที่คณะกรรมการชุมชนไม่สามารถจัดการได้ต้องนำปัญหาประสานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐทันที

3) ระยะที่ 3 ปลายน้ำ (Downstream) ท้ายที่สุดของปัญหาการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เกิดจากการที่สมาชิกของชุมชนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน เมื่อมีครัวเรือนใดครัวเรือนหนึ่งกระทำผิดก็จะถูกนำมาเปรียบเทียบ หากไม่ดำเนินการแก้ปัญหาหรือได้แก้ปัญหาแล้วแต่ดำเนินการไม่สำเร็จอาจนำไปสู่พฤติกรรมลอกเลียนแบบจนเกิดเป็นบรรทัดฐานใหม่ในชุมชนจึงต้องนำกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายมาบังคับใช้กับผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด ได้แก่ (1) กระทำบนพื้นฐานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม คือ คณะกรรมการชุมชนที่ต้องบังคับใช้กฎระเบียบของชุมชนและหน่วยงานรัฐที่ต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และ (2) สมาชิกของชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน คือ ป้องกันการเกิดความขัดแย้งซึ่งจะนำไปสู่ความสั่นพัวอันดีของสมาชิกของชุมชน

ภาพที่ 2 รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว

ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

3.2 การประเมินรูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พบว่า การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ความสอดคล้องกับบริบท และการนำไปใช้ประโยชน์จริง อยู่ในระดับมากทุกระยะ โดยระยะที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่า

ระยะอื่น ๆ คือ ระยะที่ 3 ปลายน้ำ (Downstream) รองลงมา มีเท่ากัน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ต้นน้ำ (Upstream) และระยะที่ 2 กลางน้ำ (Midstream)

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

1. ความเป็นมาของโครงการบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พบว่า โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองมีระยะเวลาดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รับผิดชอบโครงการดังกล่าว โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ 1) เพื่อแก้ไขปัญหาการรुक้าของชุมชนริมคลองและพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยมีระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีรูปแบบสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการใช้จ่ายของคนในชุมชน สร้างความมั่นคงและสิทธิการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัยของชุมชน 2) เพื่อสร้างความสัมพันธ์และวางระบบของคนในชุมชนใหม่ นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองได้ 3) เพื่อสนับสนุนให้เกิดแผนและทิศทางการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการ โดยเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการ กายภาพ สิ่งแวดล้อม มีการออมทรัพย์เพื่อการสร้างทุนของชุมชนและการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนประชาสังคมและองค์กรท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง และ 4) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนริมคลองที่สอดคล้องกับการพัฒนาคลองตามวิถีดั้งเดิมของคนไทยริมคลอง (Community Organizations Development Institute, 2022)

2. การจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พบว่า การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัย มีแนวทางการปฏิบัติในเบื้องต้นอยู่แล้ว โดยการปฏิบัติคณะกรรมการชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการจัดการภูมิทัศน์เริ่มจากขั้นแรก ได้แก่ การชี้แจงสร้างความเข้าใจ การสำรวจชุมชน จนถึงขั้นการนำระเบียบข้อบังคับมาเพื่อบังคับใช้ สอดคล้องกับขั้นตอนปฏิบัติการโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (Community Organizations Development Institute, 2022) ได้นำประสบการณ์ทำงาน “โครงการบ้านมั่นคง” มาปรับใช้ในการทำงานตามแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง เริ่มจากคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย ซึ่งในที่นี้หมายถึงชุมชนเป้าหมายในพื้นที่โครงการที่กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงเริ่มปฏิบัติการขั้นแรก ได้แก่ การชี้แจงสร้างความเข้าใจ การสำรวจชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์การพิจารณาสิทธิการร่วมกันวางผัง การขอสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภค การขอเช่าที่ดินราชพัสดุหรือซื้อที่ดิน การสำรวจรังวัดพื้นที่การรื้อย้ายหรือก่อสร้าง

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

1. ปัจจัยด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่า ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการที่ดิน ลดปัญหาการรुकล้ำที่ดินสาธารณะประโยชน์ สร้างเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดินที่ดีโดยเพิ่มบทบาทภาคประชาชนในการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ มีกลไกการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง เปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนเข้าร่วมดำเนินการสอดคล้องกับ ศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง (Urban Design and Development Center, 2018) ที่ระบุว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินและการคมนาคมเป็นสิ่งที่จะต้องพึ่งพากันและกัน เพราะการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยกระตุ้นกิจกรรมในเมือง รวมถึงการใช้ถนน สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการคมนาคมอื่น ๆ และจะมีโอกาสการพัฒนาให้พื้นที่นั้นมีความหนาแน่นสูง กล่าวคือการใช้พื้นที่ทุกตารางเมตรเพื่อประโยชน์สูงสุด

2. ปัจจัยที่เกิดจากแผนนโยบายจากภาครัฐ พบว่า ชุมชนยังคงต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ และต้องการแผนนโยบายจากภาครัฐเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ดังนั้นทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหานี้เนื่องมาจากการดำเนินงานของโครงการบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าวมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอยู่หลายหน่วยงานซึ่งคณะกรรมการแต่ละหน่วยงานมีการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการที่ดินที่แตกต่างกันไปตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ บางนโยบายไม่มีความเชื่อมโยงกับชุมชนทำให้เกิดความสับสนต่อผู้ปฏิบัติงานและประชาชนในพื้นที่ ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างความเข้าใจระหว่างภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐให้มีความชัดเจนเพื่อให้เกิดการบูรณาการและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ คมสัน หลงละเลิง (Hlonglaloeng, 2017) ที่พบว่าปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน ด้านการใช้ที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นธรรม การบริหารจัดการจะประสบความสำเร็จหรือมีแนวทางที่ดีได้มีผลมาจากการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร และการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

1. รูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองลาดพร้าว ชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

1.1 ระยะที่ 1 ต้นน้ำ (Upstream) เป็นการสร้างการรับรู้ปัญหาให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชนด้วยการประชาสัมพันธ์ทางเอกสารการประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ และการประชุมของชุมชน เพื่อให้สมาชิกของชุมชนทุกกลุ่มรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยได้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับ วิรัช ลภีรัตนกุล (Lapiratanakul, 2013) ที่กล่าวว่าการเลือกสื่อเป็นกลยุทธ์ของการวางแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อที่จะเข้าถึงประชาชน

เป้าหมายซึ่งจะต้องคำนึงถึงความครอบคลุมหรือการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนั้น ประเม สตะเวทิน (Stawethin, 2013) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาสังคมว่าในขณะที่ประเทศกำลังดำเนินการพัฒนาหรือในขณะที่ยังกระบวนการพัฒนาสังคมหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมกำลังดำเนินไปนั้นหน้าที่สำคัญของการสื่อสารในสังคมก็คือหน้าที่ในการให้ข่าวสารหน้าที่ในการชักจูงใจและหน้าที่ในการให้ความรู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและขยายงานพัฒนา

1.2 ระยะที่ 2 กลางน้ำ (Midstream) เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนให้เกิดการทำงานในลักษณะของเครือข่าย ซึ่งหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบต้องทำหน้าที่ในลักษณะของพี่เลี้ยงและคณะกรรมการชุมชนต้องทำงานเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณรงค์พันธ์ จิตต์แก้วแท้ (Jitkaewtai, 2017) ที่พบว่าการดำเนินการแก้ไขปัญหาของภาครัฐที่ต้องอาศัยการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ โดยเริ่มตั้งแต่การประชุมหารือ ศึกษาปัญหา การวางแผน จัดชุดปฏิบัติการร่วมลงพื้นที่ชี้แจง ประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจบนพื้นฐานของผลประโยชน์ ความร่วมมือ ความเข้าใจของประชาชนที่ได้รับผลกระทบทั้งด้านความเป็นอยู่ สภาพจิตใจ สิทธิประชาชน ที่จะได้อยู่ร่วมกันในอนาคตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

1.3 ระยะที่ 3 ปลายน้ำ (Downstream) เป็นกระบวนการในระยะสุดท้ายที่น่าทึ่งระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายมาบังคับใช้กับผู้กระทำผิด การดำเนินการในระยะนี้จำเป็นต้องผ่านกระบวนการในระยะที่ 1 ต้นน้ำ (Upstream) และระยะที่ 2 กลางน้ำ (Midstream) ตามลำดับเพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งและความสัมพันธ์ภายในชุมชน สอดคล้องกับคณะกรรมการการกฎหมาย การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร (The Committee on Legal Affairs, Justice, and Human Rights, 2021) ที่ระบุว่ากรณีประชาชนได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงบริเวณพื้นที่ที่มีปัญหาโดยเน้นการดำเนินการตามความจำเป็นกับคนส่วนน้อยเพื่อเป็นการดูแลคนส่วนใหญ่ ในกรณีดังกล่าวได้ดำเนินการเข้าไปตรวจสอบความเดือดร้อนของประชาชนในโครงการดังกล่าวซึ่งให้ดำเนินการให้เป็นไปตามกระบวนการทางกฎหมาย

2. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

2.1 การประเมินระยะที่ 1 ต้นน้ำ (Upstream) การสร้างการรับรู้ปัญหาให้กับชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์ทางเอกสาร การประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ และการประชุมของชุมชน สอดคล้องกับ ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ (Sathapitanon, 2010) ที่ระบุว่า รูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะประกอบไปด้วยลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์สองทางแบบโต้ตอบกันของสมาชิกผ่านช่องทางการสื่อสารทุกประเภท ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.2 การประเมินระยะที่ 2 กลางน้ำ (Midstream) หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบต้องทำหน้าที่ในลักษณะของพี่เลี้ยง และคณะกรรมการชุมชนต้องทำงานเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) (Center For Morality Promotion (Public Organization), 2021) ที่ระบุถึงการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนของชุมชนบางบัวว่าวันนี้นักชุมชนบางบัวจะพ้นจากคำว่า “ผู้ถูก

รุก” ลู “ผู้บุกเบิก” แล้ว แต่ชุมชนยังคงไม่หยุดที่จะพัฒนา เป้าหมายที่มากกว่าที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและสวัสดิการทางสังคมคือการพัฒนาคนที่อยู่ขึ้นมาพัฒนาชุมชนพยายามประสานหน่วยงานภาคีเข้ามาทำให้ชุมชนและสังคมดีขึ้น

2.3 การประเมินระยะที่ 3 ปลายน้ำ (Downstream) การกระทำบนพื้นฐานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และสมาชิกของชุมชนทุกคนเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน สอดคล้องกับ บ้านจอมยุทธ (Baanjommyut, 2023) ที่ระบุว่าการจัดระเบียบทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมที่จัดขึ้นเพื่อควบคุมสมาชิกให้มีความสัมพันธ์กันภายใต้แบบแผนและกฎเกณฑ์เดียวกันเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม มีสาเหตุสำคัญคือ 1) เพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย 2) เพื่อป้องกันความขัดแย้ง ระหว่างสมาชิกในสังคม และ3) เพื่อให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุขและมั่นคงในสังคม ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญจะพิจารณาจากบรรทัดฐานของสังคม สถานภาพ บทบาท และการควบคุมทางสังคม โดยการบูรณาการทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาลควรสนับสนุนนโยบายจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดแนวคลองต่อไป เนื่องจากโครงการบ้านประชารัฐเป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน ริมคลองได้โดยกำหนดยุทธศาสตร์ของชุมชนในการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยบ้านประชารัฐริมคลองที่เน้นกลยุทธ์การวางระบบการจัดการจัดการภูมิทัศน์ การใช้ประโยชน์จากที่ดินสาธารณะอย่างมีแบบแผนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมโครงการบ้านประชารัฐริมคลองเพื่อให้เห็นถึงการจัดการภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ โดยนำมาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการภูมิทัศน์ฯ ให้ครอบคลุมและสามารถนำไปใช้กับพื้นที่อื่นได้ และควรศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลการศึกษาที่จะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

REFERENCES

- Baanjomyut. (2023). **Social Process**. Retrieved from <https://www.baanjomyut.com>.
(In Thai)
- Charmonman. U. (2000). **Educational Quality Assurance Lecture Notes**. Institute of Academic Development (IAD), Thailand. (In Thai)
- Center For Morality Promotion (Public Organization). (2021). **Knowledge Moral organization set Make good people Good society**. Bangkok, Content Design Company Limited.
- Community Organizations Development Institute. (2022). **New home new life for the community along the Ladprao canal**. Retrieved from <https://web.codi.or.th>.
(In Thai)
- Hlonglaloeng, K. (2017). **Participatory Public Land Management at the Community Level: Indicators and Causal Factors**. (Mater's thesis). Prince of Songkla University, Thailand. (In Thai)
- Isranews. (2021). **Community Organizations Development Institute**. Retrieved from <https://www.isranews.org>. (In Thai)
- Jitkaewtai, N. (2017). **Organizing communities along the Lat Phrao Canal to improve the quality of life of the people**. National Defence College Diploma, National Defence College, Thailand. (In Thai)
- Ketsuwan, K. (2006). **Bureaucratic reform under new public management trends and criticism**: Baphit Publishers. (In Thai)
- Khamwachirapitak, P. (2019). **Factors Affecting the Land Use Changes along Charansanitwong Road in Bangkok Noi District, Bangkok**. Thammasat University, Thailand. (In Thai)
- Lapiratanakul, W. (2013). **Complete Public Relations**. (10nd ed): Chulalongkorn Publishers. (In Thai)
- Rangsiyokrit, S. (2003). **Public Administration in Thailand: Enemies and the Future**. (2nd ed): Bannakit Publishers. (In Thai)
- Sathapitanon, P. (2010). **Communicate with social networks**. Local Community Development Institute, Thailand. (In Thai)
- Sirisumphand, T. (2003). **Introduction to new government administration**. (2nd ed): Office of The Public Sector Development Commission. (In Thai)

Stawethin, P. (2013). **Mass Communication: Process and Theory**. Faculty of Communication Arts Chulalongkorn University, Thailand. (In Thai)

The Committee on Legal Affairs, Justice, and Human Rights. (2021). **Meeting report of The Committee on Legal Affairs, Justice, and Human Rights 75th**, Thailand. (In Thai)

Treasury Department. (2018). **Canalside community development project to support the government's policy to solve canal encroachment problems**, 2018. (In Thai)

Urban Design and Development Center. (2018). **The TOD concept and the condo phenomenon surrounding the station**. Retrieved from <http://www.uddc.net>. (In Thai)